

818. Żurowska F., Miłosierdzia — nie ofiary!, 16 (1963) 298—306.
 819. Żurowska F., Odroczenie, 17 (1964) 243—248.
 820. Żurowska F., Plac Chrystusa nad Jerozolimą, 21 (1968) 78—83.
 821. Żurowska F., Serce otwarte (refleksje biblijne), 15 (1962) 232—240.

opr. zespół seminarium naukowego
 hermeneutyki biblijnej
 Wydz. Teol. w Krakowie

R E C E N Z J E

O. AUGUSTYN JANKOWSKI OSB, *Zarys pneumatologii Nowego Testamentu*. Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1982, ss. 108 (II wyd. anastatyczne 1983).

Książka, która powstała z wykładów Autora w PWT w Krakowie, jest pierwszym zarysem wykładu biblijnego doktryny o Duchu Świętym w teologicznym piśmiennictwie polskim. A i w literaturze obcojęzycznej nie ma zbyt wielu monografii tego typu, o czym można się przekonać z końcowego wyboru bibliografii (ss. 95—98). Autor ma już za sobą wiele opracowań z pneumatologii: w bibliografii przytacza osiem pozycji własnych. Omawiana publikacja rozpoczyna się przeglądem przesłanek pneumatologii NT (rozdział I). Od analizy semantycznej (tchnienie, wiatr itd.) przechodzi Autor do omówienia zapowiedzi prorockich odnoszących się do Ducha Świętego jako daru eschatologicznego. „W historii świętej ludu Bożego można zauważyć dwa zasadnicze nurty, ujęte w tematy: zbawienie (...) oraz świadectwo słowa. Oba nurty łączą prorocy z Duchem Bożym”, (s. 13). Na podstawie Ewangelii synoptycznych i Dziejów Apostolskich (zwłaszcza 2, 1—41) omawia Autor objawy Ducha w „pełni czasów” (rozdział II). Od „pełni czasów” przechodzi z kolei do tego, co H. Schlier nazwał „czasem Kościoła” (rozdział III). Temu czasowi patronuje w szczególności sposób Duch Paraklet — jest to określenie Ducha Świętego w Ewangelii Janowej, zwłaszcza w rozdz. 14—16. Dużo miejsca poświęca Autor — i słusznie! — pneumatologii Pawłowej. Najpierw nasświetla nowy eon zbawienia, który dzięki Duchowi wkracza w swe widzialne życie (rozdział IV). Następnie po omówieniu tekstów Pawłowych o zasadniczej zmianie, jakiej dokonał i wciąż dokonuje Duch Święty w erze mesjańskiej, Autor zajmuje się Pawłową więzią soteriologiczną: *Kyrios — Pneuma* (rozdział V). Dalej przedmiotem analizy Autora staje się Pawłowa nauka o działaniu Ducha Świętego w Kościele i w wiernych. Opierając się na tekstach Pawłowych, Autor proponuje nowe terminy: *makronaos* — wielka świątynia, czyli całe ciało eklezjalne Chrystusa, i *mikronaos* — mała świątynia, czyli każdy z członków tegoż ciała. Aspekt szczegółowy procesu, w którym Duch prowadzi do chwały (*pneuma — charis — doksa*), to współdziałanie Ducha Świętego z Kościołem, który błaga o paruzję (rozdział VII). I wreszcie zagadnienie końcowe: Duch Święty a zmartwychwstanie ciała (rozdział VIII). Ostatnie słowa tego rozdziału odnoszą nas do zagadnienia Ducha Dokonawcy, co jest przedmiotem już osobnej, nowej publikacji Autora.

Pracę uzupełniają: tabele skrótów, sigla biblijne, wybrana bibliografia obejmująca tylko wiek XX, oraz skorowidze: terminów hebrajskich, aramejskich i greckich, autorów i miejsc przytoczonych z Biblii.

Co do bibliografii, rozsądnie ograniczonej do naszego stulecia, można by uzupełnić pod nazwiskiem: Chevallier M.-A., *Souffle de Dieu. Le Saint-Esprit dans le Nouveau Testament*, Paris 1978. (W każdym razie trzeba poprawić pod tymże nazwiskiem rok opublikowania artykułu na: 1958!).

Dobrze się stało, że w drugim wydaniu anastatycznym dodano znaki diakrytyczne do terminów greckich pisanych w oryginale. Bez tych znaków bowiem nie sposób czytać poprawnie greki; lepiej już wtedy stosować transliterację.

Z erraty odautorskiej: na s. 74, akapit 3, wiersz 4, po słowach „i nie jest pochodzenia” dodać „liturgicznego, rzuca światło na genezę”.

W sumie — egzegeci, teologowie, duszpasterze — każdy w swoim zakresie — nie mogą nie uwzględnić tej pionierskiej pozycji naszego zasłużonego biblisty.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

RENÉ R. KIEFFER, *Foi et justification a Antioche. Interprétation d'un conflit*, (Ga 2, 14—21), Paris 1982, ss. 164 (Lectio divina 111).

Profesor René Kieffer wyklada egzegezę Nowego Testamentu na uniwersytecie w Lund (Szwecja). Omawiana praca jest jego drugą książką publikowaną w serii „Lectio divina”. Pierwsze: *Le primat de l'amour. Commentaire épistémologique de 1 Corinthiens 13*, Paris 1975 (Lectio divina 85), zawiera oprócz tekstu teologicznego również muzyczne opracowanie pawłowego tekstu: 11 stron nut na głos i fortepian (ewentualnie zespół instrumentalny), określone jako op. 3 autora. Jest to ciekawe dopełnienie wykładu, świadczące jednocześnie o bogactwie osobowości autora, który w różny sposób wyraża to, co znaczy dla niego nowotestamentalny Hymn o miłości.

Praca *Foi et justification a Antioche* (Wiara i usprawiedliwienie w Antiochii) jest jedną z interpretacji konfliktu między świętym Piotrem i świętym Pawłem w Antiochii na temat zachowywania zwyczajów żydowskich w życiu pierwotnych wspólnot chrześcijańskich.

W ciągu wieków wydarzenie antiocheńskie stanowiło przedmiot zainteresowania Ojców i teologów, którzy pozostawili wiele różnorodnych i nieraz sprzecznych ze sobą interpretacji. Autor omawia je w drugim z trzech dużych rozdziałów, z których składa się jego książka. W zwięzły sposób przedstawia myśli homilii pseudoklementyńskich, gnozy walentyniańskiej, św. Ireneusza, Marcjona, Tertuliana, Klemensa z Aleksandrii, Orygenesza, św. Jana Chryzostoma, Pseudo-Ekumeniusza, św. Cypriana, Mariusza Wiktoryna, Ambrozjastra, św. Hieronima, św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu; obszerniej omawia nauki Lutera, dla którego usprawiedliwienie przez samą wiarę stanowiło centralny punkt nowej teologii, oraz referuje ważniejsze komentarze z XIX i XX wieku autorów protestanckich, katolickich i żydowskich w porządku mniej więcej chronologicznym.

Chyba najbardziej interesująca jest dokładna analiza samego tekstu Pawłowego, przedstawiona w pierwszym rozdziale zatytułowanym: Egzegeza Ga 2, 14b—21. Po przedstawieniu zagadnień wstępnych (określenie przedmiotu rozważań, podział na sześć sekwencji, sytuacja w gminie Antiocheńskiej, gdzie miała miejsce kontrowersja między Książętami Apostołów, oraz w Galacji, do której skierowany jest list zawierający wspomnienie